

Honffy Pál:

FILMRŐL, TELEVÍZIÓRÓL KÖZÉPISKOLÁSOKNAK

Hiányt pótló kötet jelent meg – tekintélyes példányszámban – a Tankönyvkiadónál: Honffy Pál a filmről és a televízióról ad közre jól rendszerezett, korszerű ismeretanyagot.

Bár különféle szokásoknak megfelelően, film, televíziót mindenki néz, az általános és a középiskolások is. A kultúrszociológiai fölmérések sokszor szinte már ijesztő adatokat közölnek arra vonatkozóan, hogy a film, s főleg a televízió egyre határozottabban kezdi kiszorítani a könyvet, sőt a „Gutenberg-kultúra”, a „Gutenberg-műveltség” hanyatlásának, válságának mítoszáit is megteremtették már. A divatos-mutatós elméletek cáfolhatatlan tényít lovagolnak meg: a művelődésre, kulturálódásra szánt idő javát a televízió és a film emésztí föl az emberek igen nagy percentjénél. A művelődés-szerkezetében jelentős változás ment mostanában végbe; az lenne ideális, ha az oktatás ennek a módosulásnak elébe tudna menni, azonban a változásnak bizonyos távolságból való követése is jobb, mint a tények figyelmen kívül hagyása. Ez a kötet tanulóknak, tanároknak, szülőknak s mindazoknak igen nagy segítséget adhat a filmben való eligazodáshoz, akik szeretnék belülről is megismerni a nap mint nap látott film, akik spontán, esetleges befogadókba egy aktívabb, tudatosabb befogadói viszony megteremtésére törekednek – tanulással, a filmről való ismereteik elmélyítésével.

A kötet szűkebben vett célja: a középiskolai filmelemző órák elméleti anyagának módszeres elrendezése, összefoglalása. Az ismeretanyag megtanítását segítheti a könyv mellett kiadott Útmutató is.

A szerző nem az operatőr vagy a rendező, hanem a néző, a befogadó szempontjából tekintí át a film elméletének fogalomrendszerét. Rövid, figyelemfölkeltő történeti bevezető után a valóság és a film viszonyáról olvashatunk, s ha talán a lakonikus kijelentés vitatható is, mely szerint „az írás ... sohasem érthette el az életszerűségnek olyan fokát, mint a vizuális ábrázolás” (19. old.), a fejezet célkitűzése: a film speciális visszatükrözéséből következő deformálás, a sajátos filmszerűség hangsúlyozása a munka egyik fontos, önmaga által kijelölt feladata, s eredménye is.

A szemiotika rendszerébe helyezve tárgyalja a film különféle szintű, egymásra épülő elemeit, összetevőit, eljárásait. A sok szakirodalmi hivatkozás megkönnyíti a könyv nyújtotta ismeretek elmélyítését a filmtudományban s a sze-

miotikában egyaránt; azonban a tanulók megértését segitendő célszerű a – könyvben is használt – legfontosabb jelelméleti, stilisztikai, irodalomelméleti fogalmak megmagyarázása, értelmezése (pl.: szemiotika, szintaxis, denotatív, konnotatív, kontextus, metonímia, parabola stb.).

A filmek fajtái alapján jelöli ki azok legfontosabb funkcióit; a világos áttekintést talán nem zavarta volna, ha az animációs filmekről többet is olvashatnánk; az érdeklődőknek Hankiss Elemérnek az Érték és társadalom c. kötetében (31–57. old.) megjelent tanulmányát lehet ajánlani. A film esztétikai igényű megközelítését leíró részben az eddigi eredmények összefoglalása s elmélyítése található. A fejezetnek a cselekményről szóló darabja tűnik a leginkább útbizgatóknak. A műfajokat és a stílusokat rendszerezve utal a feladat megoldatlanságára, a továbfgondolás szükségességére is. A nézőről szólván nem titkolja el a spontán befogadás, s az „életpótlék” keresésének veszélyeit.

A sok utalás (egy-egy filmre, módszerre, megoldásra) a könyv fogalmi rendszerének életet, hitelességet kölcsönöz; a mű gyakorlati hasznát méginkább növeli a kötet végi filmelemzés.

Kilenc fejezetre, ezen belül olyan 40 egységre osztja könyve ismeretanyagát a szerző. Az egyes fejezetek végén található ellenőrző kérdésekkel mérheti föl az olvasó (tanuló), hogy mit jegyzett meg az ismeretekből, s képes-e azokat mint néző alkalmazni is. Szakirodalom, valamint név- és filmtutató teszi teljesebbé a kötetet (a majdnai második kiadást még egy fogalommutatóval is javasoljuk kiegészíteni).

A könyvet szolid ára is predestinálhatja arra, hogy az iskolai könyvtárakban akár több példányban is rendelkezésre álljon az érdeklődő tanároknak és diákoknak.

Tankönyvkiadó, Budapest, 1979.

Kovács Kristóf András

Vérszi János:

ALFA SZÜLETIK

A közoktatás és közművelődés intézményei pontosan körülhatárolt funkciók színterei. Az analitikus gondolkodás sikerrel választja külön, minősíti, ruházta föl csak önmagára jellemző jegyekkel ezeket a funkció-struktúra relációkat. Például az iskolai óra didaktikájának, vagy az ifjúsági klub berendezésének könyvtárnyi irodalma van; s mégis, ha emlékezünk – az Élet és Irodalom „Tani-tani” vitájától kezdve az „Alakuló ember” kötetig, a nevelésüggyel

kapcsolatos politikai döntések előkészítésétől az intézményi gyakorlat problémáig – az elmúlt évek pedagógiai-andragógiai kutatásai és vitái egyre élesebben mutattak rá a szükséglet és a valóság „szétnyiló ollójára”. Társadalmi anomáliáinkat nem kerülhették el az oktatás és közművelődés intézményei sem.

A hatvanas években az impozáns mennyiségű eredmények ellenére fel-feltörő gondok ráébredteték a művelődésügy irányítóit, hogy a hagyományos fejlesztési módszerekkel, ütemmel és eszközökkel céljainktól, elképzeléseinktől messze elmarad a gyakorlatunk. (A problémák fölvetésében élenjárók között fontos szerepet töltöttek be a jövő iskolájával foglalkozó építések, Jeney Lajos és társai.)

Zrinszky László írja: „...melyreható változáshoz az egész pedagógiai rendszert kell megújítani, egy-egy elemének átalakítása nem vezet kielégítő eredményre – az újjáformált elemeket többnyire hamarosan magához idomítja a régi szisztéma”. A Népművelési Intézet művelődési otthonokra vonatkozó összefoglaló tanulmánya szerint az ország kulturális állapotát az az intézmény nem tudja megoldani, mert a lakosság több mint fele egyszerűen nem tud eljutni oda, az intézmények jelentős része külső körülményei ellentmondásossága folytán sem alkalmas erre, ráadásul túlságosan elszigetelten működnek.

Vészi véleménye szerint az önálló művelődési hálózatok korszaka végetért azzal, hogy kereteik között kibontakoztak az önálló szakfunkciók. A létrejött szakudományi, szakmódszertani, szakképzési és szakellátási bázisok elkülönült fejlesztése épp saját funkcióik kiteljesedését gátolja, és az amúgy sem nagy anyagi és szellemi erők szétforgácsolását eredményezi. (Zárójelbe tartozó megjegyzés, hogy a különféle funkcióktól kezdve a didaktikai, a tervezési, az irányítási, a szociológiai stb. terminológia egységes szerkezetbe építése a könyv nagy érdeme. Különösen az, ha az alfák névadás körüli vitáira gondolunk.) Ez a terminológiai egyértelműség csak szilárd elvi alapon, organikus filozófiai, társadalomismereti háttérre támaszkodva valósulhatott meg.

Az „alfa-ügy” fedezetét ilyen értelemben az új művelődési alapszerkezet jelenti. A könyvben kimondva és rejtetten minden sorában olvasható, hogy a korszerű művelődési ellátás társadalmi folyamatokat feltételező, bizonyos társadalmi folyamatokat előrejelző, ilyen folyamatokba aktívan bekapcsolódó jellegű kell, hogy legyen. Vészi „utópisztikus” alfa-képe azért reális, mert ezt a feltételezést mélyen valóságba gyazottan, mondhatni ontológiai érvényességgel képes értelmezni, alkalmazni.

A könyv jellegzetessége, hogy egy pedagógiai gondolkodó eszmefejlődésének a lenyomata. Egy évtizedes, töretlen ívű, egyre szélesedő köröket átfogó eszmélésnek a tükré. Négy alap-

vető részből áll; az első tanulmány 1973-ból a közoktatás és közművelődés merev dualizmusa helyett a köznevelés fogalmát ajánlva keres szervező tényezőt olyasféle intézmény számára, amely komplex feladatok ellátására képes a nevelés összpontosítása érdekében. Felmerülhet az olvasóban, hogy a szerző által használt köznevelés fogalom nem azonos-e a pedagógiai irodalomban már ismert társadalmi neveléssel, melynek szocialista viszonyokra történő alkalmazása elsősorban Medinszkij nevéhez fűződik? A bizonyításul fölvolnutatott történeti és elvi háttér kizárja ezt a formális analógiát, és képes bizonyítani a jobbágyors sötétjéből kivezető írni-olvasni tudás és a személyiség új látványait nyitó permanens nevelés párhuzamának érvényességét.

Sajátos módszertani, inkább „intézményi” megközelítéssel találkozunk a következő tanulmányban. (Korunk igénye: a komplex művelődési intézmény.) Ez a fejezet leginkább Csoma Gyula Bevezetőjéből azokkal a gondolatokkal rokonítható, amelyekben Vészi alfa-képét a ma folyó Székely, Loránd, Gáspár-féle nevelő, illetve munkaiskolával hasonlítja össze. Nem véletlenül! Vészinél – különösen ebben a részben – jelentős szerepet kap a munka, mint a „legnagyobb és legegységesebb nevelő erő” és az a gondolat, hogy a szocializmusban a „műveltség teremtése, átadása és megszerzése” egyéni, kisközösségi, társadalmi szintű tevékenység gyakorlatán keresztül valósul meg; mégpedig nem direkt nevelői befolyásolás eredményeképp, hanem önkéntes és demokratikus, a személyiségből kiinduló, a személyiséget tisztelő animáló tevékenység által. A létrejövő új intézmény értékét pedig épp az jelenti, hogy mennyire tudja kínálatával ezt az értéket belsővé tevő szocializációt körülfogni, a legszélesebb körben szolgálni.

Nem a könyv, eddigi nevelési gyakorlatunk a ludas abban, hogy a marx-angelsi munkafelfogásra illő, annak elveit gyakorlatában felmutatni tudó intézmény ez ideig még nem született. Egyébként övünk mindenkit attól, hogy valamiféle kizárólagos totalitást várjon az új intézménytől; pláne az életmódtól, az általános emberi cselekvésműstől, a művelődési aktivitás ciklusaitól, dinamikájától vulgárisan elszakítva.

„Tétel és bizonyítás.” – hirdeti a következő fejezet alcíme. (Alfák a láthatáron.) S mint afféle jól sikerült vitairat – sikerrel teljesítheti hivatását – a tények és gondolatok lecsupaszított, organikus szerkezete – sokféle, köztük igen heves megnyilatkozást válthat ki az érdekeltek körében, de mint a mozaikom „kiskátéja” alkalmas arra, hogy felkeltse a legkülönbözőbb területek szakembereinek az érdeklődését, megvilágítsa az új intézmény jelentőségét.

„Az alfa a korszak neveléstudományának és

intézményfejlődésének természetes eredménye.” Erre a kijelentésre válaszol a mű zárórésze, (Alfa születik!) amelyben a Budapest II. kerületi alfa-integráció születésének körülményeiről, az intézmény funkcionális tervéről olvashatunk. De mindenképp több, mint egy esetleírás. Az intézményleírás és programterv egy viszonylag komplex pedagógiai programot tartalmaz, s mint ilyen azért úttörő, mert az országban máshol már folyó kísérletek nevelési koncepcióiról nem sokat tudunk. A kifejtés gondolatmenete arra is felhívja a figyelmet, hogy a megvalósulásnak vannak olyan fázisai, elemei, amelyek a sikeres színrelépésnek elengedhetetlen zálogai. A zöld utat biztosító közigazgatási döntések után a szakember-ellátás, a vezetés koncepciója, hogy csak néhányat emeljünk ki.

A könyvet gazdag ábraanyag zárja a témával kapcsolatos kutatások irányáról, területeiről az alábbi csoportosításban:

– A művelődő egyén és a társadalmi műveltség követelmény (tartalom és intézményrendszer);

– Alfa genesis jelei a jelenben;

– A művelődési cselekvés belső és társadalmi összefüggései;

– Az alfa szerkezet és tárgyi környezet.

Sajnos a közölt bibliográfiát kissé szegényesre mérték – talán azért, mert eddig leginkább csak a sajtó-irodalom mennyisége volt tekintélyes.

A Tankönyvkiadó a könyv megjelentetésével fontos szerepet vállalt. A téma a folyóiratok – Köznevelés, Népművelés stb. – hasábjairól a jövőnek szóló médium övezetébe lépett. Csak azt kívánhatjuk, legyen ez a könyv címéhez méltó: szülessen mind több hasonló kiadvány a magyar művelődésügy hasznára.

Erzik Zoltán

KRATKIJ TOLKOVÚJ SZLOVAR' RUSSZKOGO JAZIKA (DLJA INOSZTRANCEV)

Pod redakcijej V. V. Rozanovoj
(Moszkva, „Russzkij jazik”, 1978.)

Nem szükséges bizonygatni egy speciális orosz nyelvi magyarázó szótár kiadásának időszükségét külföldiek számára. Első ilyen segédkönyvkíséret, amelyet külföldi olvasónak szántak a „Russzkij jazik” kiadó gondozásában megjelent Orosz nyelvi magyarázó kisseztár volt (összeállítói: I. L. Gorodeckaja, T. N. Popovceva, M. N. Szudoplatova, T. A. Fomenko).

Jelen ismertetésben szereplő szótár fő célja – mint ahogyan az előszóban is rámutat a szerkesztő – bemutatni a mai orosz irodalmi nyelv leghasználatosabb és legaktuálisabb lexicáját, amely szükséges a hivatalos és köznap

élet kommunikációjához, közepes nehézségű újság- és folyóiratcikkek, valamint (meghatározott mértékben) szépirodalmi szövegek olvasásához, a rádió és televízió adásainak megértéséhez stb. E feladatoknak megfelelően válogatták össze a lexikai egységeket, ehhez igazodtak a magyarázatok jellege, valamint az alkalmazásuk bemutatása.

A szótár ötezer stilsztikailag semleges leghasználatosabb szót tartalmaz. Közük vannak a szókatégoriák olyan eredeti orosz, vagy más nyelvből átvett lexikai egységei, amelyek az orosz nyelv rendszerében meggyökeresedtek.

A szótárban szereplő szócikkek struktúrája a következő: 1. címszó; 2. a címszó nyelvtani jellemzése; 3. jelentésének meghatározása; 4. példák az alkalmazásra; 5. állandósult szókapcsolat; 6. származékszavak.

Minden címszónál utalás történik a szófajra, amelyhez tartozik. Jelölve vannak a nyelvtani formák, amelyek ragozási rendszert alkotnak. Valamennyi formánál a hangsúly és a szóvaltozás átlagostól való eltérése szintén jelölve van (hangzó változás, számjelölésének hiánya stb.). A melléknevek nemek szerinti végződése, fokozási formái, a számvévek birtokos esete van kiemelve. Szerepelnek az igék szemléleti párhajai, alapvető személyragjai, vonzati formái stb.

A többjelentésű szavaknál csak a leghasználatosabb jelentések szerepelnek. A szójelentés tömör magyarázata után következnek a szó angol, francia, spanyol és német ekvivalense. A jelentés meghatározását az antonimák és szinonimák jelölése egészíti ki. Ugyancsak jelölve vannak a legfontosabb származékszavak és omonimák is. A tárgyak ábrázolása a lapszéleken szemléltetően egészíti ki a szómagyarázatot.

Nagy jelentőséggel bírnak az állandósult szókapcsolatok, amelyekhez az adott szó tartozik, valamint a szó tipikus alkalmazása, amely feltárja a szó lexikai jellegzetességét. Ezek rendszerint tipikus nyelvtani szerkezetek, amelyek a gyakran előforduló élethelyzeteket tükrözik.

A szótár végén egy melléklet található, amely az orosz nyelvtan tömör leírását tartalmazza. Itt vannak adatok a fonetikáról és orfoepiáról, a szóképzésről és szóvaltozásról, rövid tájékoztatás a szófajokról és kategóriákról stb.

A lexikai anyag összeválogatása, a szómagyarázat módja (olyan szavak segítségével, amelyek a szótárban vannak), a nyelvtani és egyéb feljegyzések, az alkalmazás modelljei, az alapvető nyelvtani rendszer adatai, az illusztrációk megfelelnek az ilyen típusú szótárakkal szemben támasztott követelményeknek. Véleményünk szerint, ha ez első próbálkozás is, de sikeresnek mondható kézikönyv valamilyen orosz nyelvet mint idegen nyelvet tanulótanító ember számára.

Bokányi Dezsőné dr. – M. A. Korcsic

TANÍTVÁNYAINKNAK AJÁNLHATJUK!

E számunk könyvajánlatában azokra a gyerekekre gondoltunk elsősorban, akik szeretnek távoli országok népeiről, tájairól olvasni. Ajánlhatjuk nekik a „Hétszínvilág”-sorozat legújabb köteteit.

Tótfalusi István:

SVÉDORSZÁG KÖZEL VAN

Hogyan élnek a svéd családok, hogyan tölti napjait egy svéd iskolás gyerek; egyáltalán: hogyan élnek a svéd emberek?

A szerző a Lindholm család mindennapjain keresztül mutatja be mindezt arra is ügyelve, hogy a könyvében bemutatott helyzetekkel kis olvasóit nevelje is. Mert bármennyire is más az éghajlat, a táj, az emberek szokásai, az építkezés, az iskolaforma stb., a gyerekeket Svédországban is éppen úgy nevelni kell, mint nálunk.

E hasznos könyvből gyermekeink megismerkedhetnek a svédek régi és új építkezési formáival, olvashatnak régmúlt történelmükről, de a napjainkban oly híres Volvo gépgyárról is. Nagyobb tanítványaink bizonyára érdeklődve olvassák azokat a részleteket, amelyek a svéd gyári munkások életéről és a munkások tüntetéseiről, mindennapi harcaikról szólnak.

A jól válogatott képanyag nagyban segíti a szöveg megértését, elképzelését. Dicsérendő, hogy a sok idegen név, kifejezés helyes kiejtésére is gondolt a szerző a kötet végén elhelyezett kis „kiejtési szótár”-ral.

Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest.

Vajkai Zsófia:

PEPE A KIRÁLYOK VÁROSÁBAN

A kötet írójának bevezető gondolataiban olvashatjuk: „Sok szó esik mostanában Latin-Amerikáról, s annak egyes országairól, köztük a számomra oly kedves Peruról is. Gyermekkor kedves olvasmányok, May Károly kalandregényei, az inkák kincsének romantikus históriája – ezekre gondol a felnőtt generáció, ha Peruról hall.

A mai gyerekek, akik moziba járnak és tévét néznek, mást is tudnak már Peruról. Talán többet látnak a képernyőn a jelenből: indiánokat és katonákat, hatalmas halászhajókat és őserdei iskolákat, földrendéstől lerombolt házakat és turisták áradatát a limai utcákon.

Hogyan illeszthetők össze ennek a mozaiknak a kockái? Melyik Peru az igazi? Az ősi, amit romantikus történetekből és múzeumi kiállításokról ismerünk, vagy a mai, fejlődő, alakuló, formálódó, a szegénységgel, az imperialista

erőkkel küszködő, önállóodni akaró Peru?”

A szerző 3 évig élt Limában, s az ott szerzett élményeit szeretné visszaadni ebben a könyvben. Az ellentéték országának képét egy perui indián kislí, Pepe Mamani majdnem teljesen igaz történetén keresztül rajzolja meg érdekesen, szívesen, izgalmasan. Külön értéke a könyvnek a gazdag képanyag.

Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest.

Bognár Róbert:

SZIGET VIHARBAN

Egy 11 éves kislí, Nitai „mondja el” családja történetét, amely Ciprus véget nem érő folyton kiújuló „vihár”-ában játszódik. Nitai minden esemény mögött, mely körülötte történik, egyetlen kérdésre keresi – gyermeki ésszel és szívvel – a választ:

„Nehéz megmagyarázni, nehéz megmagyarázni” – mindenki ezt hajtogatja. Az osztályfőnök is ezt mondta az iskolában. És hozzátette »Kérdezzétek meg Nitaiktól, ő többet tud mesélni ezekről a dolgokról, mint én, utóvégre egyedül ő járt közülünk a török részen.«

És én tényleg szívesen mesélek. Rájöttem, hogy iskola nélkül is sokat tanultam odaát. De egy dolgot változatlanul nem tudok megmagyarázni, mert magam sem értem: miért nem élhetnek békében a ciprusiak?”

S miközben a mai Ciprus szépségéről, nehéz és szomorú viharairól olvasnak tanítványaink, e kötet eléjük varázsolja képekkel és szöveges kiegészítésekkel e csodálatos sziget régi múltját, máig fennmaradó építészeti, tárgyi emlékeit, műkincesit is.

Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest.

Felső tagozatos tanítványainknak ajánlhatjuk:

Péter László:

ÍGY ÉLT JUHÁSZ GYULA

című kötetét. A kiváló szegedi irodalomtörténész munkájában végigvezeti az olvasót a zseniális tehetségű poeta tragikus életútján; hű képet adva Juhász Gyula korának társadalmi és történeti ellentmondásairól, a költő műveinek keletkezési körülményeiről, s az öngyilkosság gondolataig eljutó Juhász Gyula küzdelmeiről, szenvedéseiről.

A méltán népszerű „Így élt...”-sorozat legújabb darabjának ismeretében – melyet több mint száz illusztráció tesz szemléletesebbé – tanítványaink értőbb szemmel fogják olvasni a „Magyar nyár 1918”, a „Tiszai csönd” és az Anna-versek költőjének verseit.

Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest.